

peninsulars qualsevol publicació redactada en una llengua diferent de la «comuna» sol ser convenientment ignorada. I no per la dificultat, certament mínima, que pugui tenir llegir el català. Per desgràcia, el motiu l'hem de cercar per un altre cantó, l'ideològic, el que fa que un treball sobre Mallorca sigui considerat de caràcter local, d'interès restringit, mentre que, posem per cas, un estudi sobre Medina del Campo sigui percebut com una aportació fonamental a la història europea. Però, en fi, això no té remei perquè, com diem col·loquialment, parlar-ne és fer retxes dins l'aigua.

Gabriel ENSENYAT PUJOL
Universitat de les Illes Balears

MASSOT I MUNTANER, Josep (2020): *Caçadors de cançons. Les missions de l'obra del Cançoner Popular de Catalunya. 1920-1940*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 403 p.

De la indefallent empena cívica i científica del prolífic Josep Massot i Muntaner neix un altre llibre esplèndid. Es tracta d'un vistós volum de full gruixut, tall de color vermell cridaner, lletra elegant, abundant documentació fotogràfica i —el que és més important— receptacle del tresor informatiu sobre les seixanta-cinc missions de l'Obra del Cançoner de Catalunya: una ambiciosa obra consagrada a aquesta faceta de la cultura popular catalana que, com tantes altres obres col·lectives endegades fa cosa d'un segle, es veié condicionada pels esdeveniments derivats de la Guerra Civil i el subsegüent exili. Sobre el paper promotor del prohomi i mecenes de la cultura catalana Rafael Patxot (1872-1964), Josep Massot crida l'atenció des de la primera ratlla del llibre, dins d'un paràgraf inicial que considero de prou interès com per a transcriure'l íntegre, tot i la seva relativa extensió:

L'octubre de 1921, el gran mecenes Rafael Patxot i Jubert (nascut a Sant Feliu de Guíxols el 1872 i mort a Ginebra, en un exili voluntari i tossudament mantingut, el 1964) va tenir la gran idea —suggerida en bona part pel seu amic Rossend Serra i Pagès, folklorista i mestre de folkloristes, i sobretot pels mestres de l'Orfeó Català Lluís Millet i Francesc Pujol— de fundar l'anomenada Obra del Cançoner Popular de Catalunya, amb el propòsit de recollir la música i el text literari de les cançons populars cantades o recitades a totes les terres de la llengua catalana, des de la Catalunya del Nord fins a Alacant i altres indrets del País Valencià, passant pel Principat i per les Illes Balears, sense oblidar l'Alguer, a partir del despulament d'un bon nombre de publicacions anteriors, de l'aplec de material folklòric ja existent però encara inèdit —entre el qual cal posar en relleu l'extraordinari fons de Marià Aguiló i més endavant el de Rossend Serra i Pagès—, de l'estímul als col·lectors de tot arreu —amb dos concursos que tingueren molt bona acollida— i d'una manera molt especial a partir de l'organització de «missions de recerca», dutes a terme en indrets molt diversos, normalment per dues persones —en general un músic i un «literat», és a dir algú capaç d'ajudar a copiar les lletres de les cançons, a vegades dos músics i algun cop un sol músic. Com tindrem ocasió de veure, en alguns casos les missions es feren en diverses etapes i hi intervingueren successivament diverses persones.

La iniciativa d'en Patxot, aviat secundada per col·laboradors com Rossend Serra i Pagès i, dins l'Orfeó Català, per Lluís Millet i Francesc Pujol, portà a dissenyar un pla d'actuació i prospecció sobre el conjunt del domini lingüístic, amb una notòria representació principatina, i també en molt bona part balearica. Els excel·lents resultats en aquesta àrea insular cal atribuir-los a Baltasar Samper i a la seva deixeblla i futura esposa Dolors Porta. A més, cal posar l'accent en l'enorme utilitat del precedent fons de materials lingüístics i folklòrics aplegats per Marià Aguiló (1825-1897), un altre prohomi de la cultura (i no només de la popular) que llegà ingents materials, inèdits durant un llarg temps, fins a l'actualitat.

El cas és que el paràgraf reproduït anteriorment expressa de manera diàfana el propòsit de l'Obra del Cançoner, i anuncia les anomenades «missions de recerca», que el títol del present llibre situa entre 1920 i 1940, amb el suggeridor enunciat previ de *Caçadors de cançons*. Val a dir que aquestes missions

em fan pensar en les dels “caçadors de paraules” retratats dins les *Cròniques* sobre les enquestes del pràcticament conclòs *ALDC*.¹

Cent anys després de l'inici de les missions, aquest luxós volum sembla transferir el pes simbòlic de la història a una ponderació literal, en un llibre físicament d'allò més compacte i consistent. Un pes, simbòlic i literal, inherent a la riquesa d'informacions sobre itineraris, recollectors, informants, etc. La introducció (p. 9-17) traça els fonaments de l'obra i el paper inicial de Patxot, així com la immediata col·laboració dels Serra, Millet, Pujol, etc. A més, reproduïx la convocatòria adreçada «a tots els amadors de la cançó popular catalana» al començament de 1922, en un elegant opuscle imprès a Barcelona (que ara em fa pensar en la cèlebre *Lletra de convit* de Mossèn Alcover, de 1901).

La relació de 65 missions ocupa el cos central del volum (p. 21-361). Algunes inclouen un mapa de referència amb l'itinerari corresponent. Com ja hem apuntat, la representació dins del domini lingüístic és ben desigual. Una majoria de les missions s'adscriu al Principat. D'altra banda, n'hi ha també a la Catalunya del Nord (44 i 60), a la Ribagorça i a la frontera nord-occidental de la llengua (39, 47 i 53) i més enllà (Graus: 57); al País Valencià (7 i 36); a Mallorca (8, 13, 18, 45 i 63), i a les altres illes (37 i 52). Transcriuré tot seguit els títols dels epígrafs corresponents. En un altre ordre de coses, alguns epígrafs no expliciten llocs concrets per a la missió corresponent: es tracta de les “tandes” correlativament atribuïdes —primera, segona, tercera, etc.— a Joan Sala (15, 20, 21, 23, 31, 50, 58 i 65). Un cas relativament similar és el de les dues missions assignades a Dolors Porta “als voltants de Palma”, que s'identifiquen respectivament amb *Primera tanda* (61) i *Segona tanda* (63):

1. Missió Higiní Anglès - Bohigas al Solsonès i l'Alt Berguedà.
2. Missió Joan Llongueres - Joan Tomàs a Santa Coloma de Farners, Brunyola, Sant Martí Sapresa, Anglès, Sant Pere d'Osor, les Planes d'Olot, la Cellera i el Pasteral.
3. Missió Joan Tomàs - Bartomeu Llongueres a Girona, Olot, Sant Martí del Clot, Sant Feliu de Pallerols, Rupit, Sant Miquel de Pineda i Amer.
4. Missió Josep Barberà - Pere Bohigas a l'Alta Segarra, el Cardoner i Ribera del Segre.
5. Missió Josep Barberà - Pere Bohigas a Cervera i pobles de la rodalia.
6. Missió Joan Tomàs - Bartomeu Llongueres a la comarca olotina.
7. Missió Joaquim i Just Sansalvador i Cortés al comtat de Cocentaina.
8. Missió Baltasar Samper - Miquel Ferrà a l'illa de Mallorca.
9. Missió Josep Barberà - Pere Bohigas pel Vallès, en tres etapes.
10. Missió Joan Tomàs a les Peces (Albinyana).
11. Missió Palmira Jaquetti - Maria Carbó a la Seu d'Urgell.
12. Missió Joan Tomàs - Antoni Bonell a la comarca d'Olot.
13. Missió Baltasar Samper - Josep M. Casas Homs a Mallorca.
14. Missió Barberà - Bohigas pel Vallès.
15. Missió Joan Sala. Primera tanda.
16. Missió Joan Tomàs - Antoni Bonell per la Garrotxa.
17. Missió Palmira Jaquetti - Maria Carbó al Pallars i a la Conca de Tremp.
18. Missió Baltasar Samper - Ramon Morey a Mallorca (1926).
19. Missió Joan Tomàs a la Casa de Caritat de Barcelona.
20. Missió Joan Sala. Segona tanda.
21. Missió Joan Sala. Tercera tanda.
22. Missió Palmira Jaquetti - Maria Carbó a Sant Feliu de Guíxols.
23. Missió Joan Sala. Tanda quarta.
24. Missió Joan Tomàs a la Casa de Caritat de Barcelona. Tercera etapa.
25. Missió Palmira Jaquetti - Enric d'Aoust al Pallars i a la Ribagorça.
26. Missió Joan Just - Josep Roma a Castelló de la Plana.

1. Vegeu Veny / Pons (2020), així com la meua recensió dins *d'Estudis Romànics* (Gargallo 2021: 583-586).

27. Missions Joan Tomàs - Joan Amades de recerca de música instrumental i cançons, febrer-maig 1927.
28. Missions Joan Tomàs - Joan Amades de recerca de música instrumental, 2 d'octubre de 1927 fins al 12 de maig de 1929, per diversos indrets.
29. Missió Joan Tomàs - Lluís M. Millet a l'Alt Empordà.
30. Missió Baltasar Samper-Ramon Morey - Andreu Ferrer a Mallorca i a Menorca.
31. Missió Joan Sala. Tanda cinquena. Rodalia de la Maçana.
32. Missió Palmira Jaquetti - Enric d'Aoust a Torroella de Montgrí i a l'Estartit.
33. Missions Joan Tomàs - Joan Amades de música instrumental i altres missions de 1928.
34. Missió Palmira Jaquetti - Enric d'Aoust al Pallars.
35. Missió Joan Just-Josep Roma al Camp de Tarragona i a la Conca de Barberà.
36. Missió Joan Tomàs - Joan Amades a l'Alt Empordà.
37. Missió Baltasar Samper - Ramon Morey a Mallorca i a Eivissa i Formentera.
38. Missió Palmira Jaquetti - Enric d'Aoust a Torroella, Verges, Pals i l'Escala.
39. Missió Palmira Jaquetti - Enric d'Aoust a la Ribagorça.
40. Missions Joan Tomàs-Joan Amades de recerca de música instrumental.
41. Missió Joan Tomàs-Joan Amades a la Ribera del Segre, la Segarra, la Ribera del Sió i la Noguera.
42. Missió Palmira Jaquetti - Enric d'Aoust a l'Escala, 24-30 desembre 1929.
43. Missió Joan Tomàs - Joan Amades a les comarques lleidatanes.
44. Missió Pierre i Marcel Fouché a la Catalunya del Nord.
45. Missió Baltasar Samper - Ramon Morey a Mallorca (1930).
46. Missió Palmira Jaquetti - Enric d'Aoust a Verges i Rodalia.
47. Missió Palmira Jaquetti - Maria Carbó a la Ribagorça i al Pallars.
48. Missió Joan Tomàs - Joan Amades al Baix Llobregat.
49. Missions Joan Tomàs - Joan Amades a Valls i a Aiguafreda.
50. Missió Joan Sala. Tanda sisena.
51. Missió Joan Tomàs - Esteve Albert a Mataró.
52. Missió Baltasar Samper - Andreu Ferrer a Menorca i Baltasar Samper - Ramon Morey a Mallorca.
53. Missió Joan Tomàs - Joan Amades a la frontera catalana d'Aragó, la Ribera del Segre, les Garrigues i la Baixa Segarra.
54. Missió Xavier Gols - Antoni Brunet per terres del Montsant.
55. Missió Joan i Xavier Gols per terres tarragonines.
56. Missió Palmira Jaquetti - Mercè Porta a Tregurà i Setcases.
57. Missió Joan Tomàs - Joan Amades a Graus.
58. Missió Joan Sala. Tanda setena.
59. Missió Esteve Albert - Joan Tomàs a Mataró i a Sant Andreu de Llavaneres.
60. Missió Palmira Jaquetti - Mercè Porta a Molló, Prats de Molló i Pardines.
61. Missió Dolors Porta als voltants de Palma (Mallorca). Primera tanda.
62. Missió Joan Tomàs - Joan Llongueres i Galí a la Vall de Ribes, Cerdanya i Baridà.
63. Missió Dolors Porta als voltants de Palma (Mallorca). Segona tanda.
64. Missió Joan Amades a Moià.
65. Missió Joan Sala. Tanda vuitena.

Segueix un *Balanç de l'Obra del Cançoner* i de les seves missions (p. 364-373), que beu d'un text de síntesi publicat l'abril de 1936 a la *Revista Musical Catalana*. En aquest, hi llegim a propòsit de les missions:

Les missions de recerca que ha realitzat aquesta enorme tasca, han estades formades per dues persones cadascuna d'elles; d'aquestes dues persones, una era especialitzada en la música folklòrica i en la seva notació, i l'altra exclusivament dedicada a la notació dels textos literaris i a la ressenya de totes les dades i antecedents relatius a cada cançó i cada cantaire explotat. (p. 366).²

Però, sigui com sigui el patró bàsic de les missions, s'observa com a prioritària la col·laboració en general complementària (almenys) a quatre mans. A més, es presta atenció a aspectes diversos i connextos, com són la lletra, la cançó, la música i els instruments, i eventualment la dansa. Cal destacar en aquest sentit la contribució —excepcional en un àmbit recollector i investigador aclaparadorament masculí— de les *cosiddette* “senyoretetes” [ho modernitzarem en *senyores*], com les homònimes de cognom Porta (Mercè Porta i Pino, Dolors Porta i Bauzà) i també la Sra. Palmira Jaquetti, a la qual la Generalitat de Catalunya ha dedicat un any d'homenatge (2020-2021) amb motiu del 125è aniversari de la seva naixença. És significatiu que aquest volum li reservi en apèndix un espai d'una pàgina de text (p. 376) i una fotografia de marc frondós (p. 377), sota el títol de *Les missions voluntàries de Palmira Jaquetti*, una de les quals (1940) la porta a visitar Setcases, Manyanet, Anglès i la Vall d'Aran.³

Però el balanç més revelador de la dimensió de l'Obra del Cançoner ens el fa avinent, ací i allà, i de manera directa, el propi editor d'aquest llibre, Així, a la nota 10 de la p. 369:

A l'Arxiu de l'Obra del Cançoner de Catalunya hi ha 24.938 cèdules, que van arribar a Montserrat, des de Suïssa, el 1994 (cf. *Materials*, V, 321-345, amb la indicació de les fonts corresponents). Abans hi havien arribat fragmentàriament cèdules petites o indicacions sobre la metrificació, inventariades a *Materials*, IV, 1-2.

Doncs bé, els susdits *Materials* s'especifiquen entre la bibliografia de referència (p. 380-384) —i més concretament entre la vintena d'obres del Cançoner (1926-2010) que comparteixen aquest subtítol de *Materials*, a la qual segueixen uns índexs, onomàstic i toponímic, de gran utilitat (p. 366-395), el sumari del llibre (p. 399-401) i, encara, com per reivindicar el paper i la força simbòlica de la imatge d'època, una fotografia (com totes les del llibre, en blanc i negre) de gran qualitat i amb una discreta llegenda lateral: «Grup de cantaires a can Vicenç Forn, Sant Francesc Xavier». La imatge ens ofereix una desena de mirades, deu esguards diferents que transmeten de manera immanent la força d'una vida pretèrita, alhora que suggereixen l'enorme riquesa en matèria de cançoner i de cultura popular que aquesta gegantina obra, tot i tants entrebancs al llarg d'un segle, ha aconseguit preservar.

José Enrique GARGALLO GIL
Universitat de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans

MIRALLES MONSERRAT, Joan (2019): *L'art de picapedrer, de Josep Gelabert (1653). Estudi filològicohistòric*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Secció Filològica, 648 p.

Joan Miralles, catedràtic emèrit de la Universitat de les Illes Balears i membre numerari de la Secció Filològica, s'ha fet un nom en el món de la lingüística per les seves sòlides aportacions a la història

2. Aquesta explicació mereix una nota rectificatòria de Massot (a la p. 366): «Ja hem anat veient que aquesta afirmació no és exacta: algunes missions eren unipersonals; en altres, hi intervenien més de dues persones, i en algun cas es tractava de dos músics».

3. Sobre la implicació de Palmira Jaquetti a l'Aran, *vid.* Carrera, Aitor (2021): «Catalanismes i dialectalismes lexicals de Naut Aran en Palmira Jaquetti. Elements de vocabulari sobre la pretesa natura acatalanada de l'alt aranès», *Zeitschrift für Katalanistik* 34 (2021), p. 249-294.